

eúsav

Ekonomický ústav SAV
Institute of Economic Research SAS

WORKING PAPERS

76

Karol Morvay

ZMENY V ŠTRUKTÚRE PRÍJMOV: HODNOTENIA, PRÍČINY A PERSPEKTÍVY

ISSN 1337-5598 (elektronická verzia)

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTOR

Ing. Karol Morvay, PhD.

RECENZENTI

Ing. Gabriela Dováľová, PhD.

Ing. Ivana Šikulová, PhD.

Práca bola vypracovaná v rámci projektu APVV-0750-11 „Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike – predpoklad prechodu do vyššieho štádia rozvoja“.

ABSTRAKT

Zmeny v štruktúre príjmov: hodnotenia, príčiny a perspektívy

Nízka mzdová kvóta a mzdová hladina je jedným z tradičných problémov ekonomiky SR. Táto práca sa zaoberá dvomi pohľadmi na problém štruktúry a výšky pracovných príjmov:

1) Zaoberá sa zmenami v štruktúre príjmov. Pretrvávajúci nízky podiel miezd na pridanej hodnote začal v posledných rokoch výrazne rásť. Funkčná štruktúra príjmov sa v rokoch 2013–2015 vyvíjala tak, ako to predtým na Slovensku nebolo zaznamenané. Zmena vývojovej tendencie v štruktúre príjmov (spolu so zlepšením indikátorov trhu práce) bola umožnená zmenou v štruktúre prírastku dopytu, rastom zamestnanosti v odvetviach so silným vplyvom štátu, zmenami v odvetvovej skladbe rastu HDP a aj zmenami vo formách zamestnanosti.

2) Venuje sa štruktúrnej súvislosti: súvislosti medzi objemom a štruktúrou aktív podnikov a odmeňovaním zamestnancov. Hľadá odpoveď na otázku, či možno empiricky potvrdiť, že ekonomické aktivity založené na využívaní vyššieho objemu aktív (a obzvlášť tzv. intelektuálnych aktív) sú spojené s vyššími odmenami zamestnancov.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: pridaná hodnota, štruktúra príjmov, odmeny zamestnancov

ABSTRACT

Changes in the income structure: valuations, determinants and perspectives

The low wage share and wage level is seen as one of the traditional problems of the Slovak economy. This contribution deals with two insights to the problems of labor income issues:

1) It deals with changes in the structure of income. The prevailing low share of wages in value added began to grow significantly in recent years. The functional structure of income in the years 2013–2015 developed in such a way as in the Slovak economy has not previously been recorded. Change of trends in the structure of income (together with the improvement of labor market indicators) was enabled by changed structure of demand increases, employment growth in the state-influenced branches, changes in the sectoral composition of GDP growth and also by changes in the forms of employment.

2) It deals with the structural context: the link between the volume and structure of assets of companies and remuneration. The question asked is whether it can be empirically confirmed that economic activity based on the use of a higher volume of assets (and especially so-called intellectual assets) are associated with higher compensation of employees.

KEYWORDS: value added, income structure, compensation of employees

JEL CLASSIFICATION: E24, J30, J31

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedá autor.

Technické spracovanie: Lenka Bartošová

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: karol.morvay@yahoo.com

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2015

OBSAH

ÚVOD	4
1. (DE-)FORMÁCIA ŠTRUKTÚRY PRÍJMOV A JEJ AKTUÁLNA ZMENA. PREČO K OBOM DOŠLO?	5
2. K SÚVISLOSTIAM ŠTRUKTÚRNYCH ZMIEN A PRÍJMOV	14
ZÁVER	21
LITERATÚRA	22

ÚVOD

V skorších publikáciách sme preukazovali, že v slovenskej ekonomike sa vytvárala funkčná štruktúra príjmov odlišná od stavu vo vyspelých ekonomikách a poukazovali sme aj na súvislosti štruktúrnych zmien v príjmoch a odvetvovej skladby ekonomických aktivít.

Identifikovali sme súbor príčin nízkeho a dlhodobo klesajúceho podielu miezd (presnejšie odmien zamestnancov- v terminológii národných účtov) na pridanej hodnote v SR. V súčasnosti však konštatujeme prerušenie doterajšej tendencie a objavenie sa takých javov, aké pri formovaní príjmovej štruktúry a ani pri formovaní zamestnanosti v minulosti pozorované neboli.

Pracujeme tu s tzv. funkčnou štruktúrou príjmov (ide o štruktúru hrubej pridanej hodnoty podľa metodiky národných účtov). Kapitola sa venuje dvom okruhom problémov:

- 1) Zmene vo vývoji štruktúry príjmov, ktorá nastala v období od roku 2013. Snažíme sa interpretovať tento jav a jeho príčiny ako aj zodpovedať na otázku, či ide o takú zmenu vo vývoji funkčnej štruktúry, akú považujeme za želateľnú.
- 2) Venujeme sa štruktúrnej súvislosti: súvislosti medzi objemom a štruktúrou aktív podnikov a odmeňovaním zamestnancov. Vychádzame zo všeobecne prijímaného poznatku, že intelektuálne náročnejšie činnosti sú tie rozhodujúce pre ďalší rozvoj ekonomiky. A hľadáme odpoveď na otázku, či možno empiricky potvrdiť, že ekonomické aktivity založené na využívaní vyššieho objemu aktív (a obzvlášť tzv. intelektuálnych aktív) sú spojené s vyššími odmenami zamestnancov.

1. (DE-)FORMÁCIA ŠTRUKTÚRY PRÍJMOV A JEJ AKTUÁLNA ZMENA. PREČO K OBOH DOŠLO?

Východiská

V skorších prácach (Morvay a kol. 2013, 2014) sme sa vysporiadali s interpretáciou týchto javov:

- V ekonomike SR bol výrazne nižší podiel miezd na pridanej hodnote (mzdová kvóta) ako vo vyspelých ekonomikách OECD alebo EÚ; mimoriadne vysoký bol podiel zmiešaných príjmov (príjmov fyzických osôb-podnikateľov) na celkových príjmoch v ekonomike; pomer príjmov bol vychýlený v neprospech príjmov zo závislej činnosti a v prospech príjmov z podnikania (prevádzkových prebytkov a zmiešaných príjmov). Bolo možné identifikovať skupinu krajín OECD, ktoré mali v niečom podobné parametre rozdeľovania príjmov ako SR (išlo o niektoré krajiny s nižšou výkonnosťou ako napr. Mexiko, Grécko, Poľsko).
- Viaceré z tých príčin nízkej mzdovej kvóty, ktoré bežne uvádza literatúra, boli (sú) súbežne a veľmi koncentrovane prítomné v SR. Literatúrou uvádzané vysvetľujúce faktory klesania mzdovej kvóty boli v slovenskej ekonomike prítomné naraz a mali takú výraznú podobu, akú vo vyspelých ekonomikách bežne nemávali.¹ Ak teda poznáme niekoľko

---

¹ Analýzy ako napr. ILO (2010), ILO (2013), ale hlavne Stockhammer (2013) identifikovali súhrn faktorov, pre ktoré sa môže udržiavať nízka mzdová kvóta. Schneider (2011) prináša analýzu historického zlomu vo vývoji mzdovej kvóty vo vyspelých ekonomikách v polovici 80. rokov: dovtedy stabilná až stúpajúca mzdová kvóta sa stala prevažne klesajúcou.

V prácach zameraných na faktory mzdovej kvóty možno nájsť nasledovné determinanty:

- 1) *Technologické zmeny (zmeny v náročnosti produkcie na vstupy výrobných faktorov, vzácnosť výrobných faktorov)*. Z toho vyplýva nárast vzácnosti kapitálu na úkor vzácnosti práce, (čo sa premieta do štruktúry príjmov v podobe poklesu podielu odmien zamestnancov).
- 2) *Nerovnováha na trhu práce a inštitucionálna stránka trhu (vyjednávací sila zamestnancov či pôsobenie odborov a pod.)*. Pôsobenie silných odborových organizácií pomáha udržať vyššiu a stabilnejšiu mzdovú kvótu (OECD, 2009). Podľa štúdie Marterbauer-Walterskirchen (2003) je vysoká miera nezamestnanosti z dlhodobého hľadiska hlavným faktorom poklesu mzdovej kvóty. Analýza Morvay a kol. (2014) na základe skúmania údajov o mzdových kvótach ekonomikách OECD uvádza, že s relatívne nízkou mierou nezamestnanosti (pod 10%) sa môže spájať nízka aj vysoká mzdová kvóta; nad touto kritickou hranicou miery nezamestnanosti sa však už vyskytujú iba pozorovania nízkej mzdovej kvóty.
- 3) *Globalizácia, financionalizácia a ich sprievodné javy: zvyšovanie miery špecializácie, hrozba realokácie výroby alebo nárast vplyvu finančných inštitúcií*. Veľký význam týmto faktorom pripisuje štúdia Stockhammer (2013)- na základe analýzy panelových dát priznáva mimoriadne veľký význam práve financionalizácii. Zvýšená otvorenosť ekonomík (sprievodný jav globalizácie) môže stláčať mzdovú kvótu nadol, obzvlášť pri rozmachu „nízkomzdových“ exportérov na trhoch s pracovne náročnými produktmi. Výrazný nárast otvorenosti ekonomík sa spájal s poklesom mzdovej kvóty. Krajiny strednej a východnej Európy (SVE) zaznamenali silný nárast miery otvorenosti svojich ekonomík. V každej takej ekonomike (zo skúmaného súboru), v ktorej sa miera otvorenosti zvýšila o viac ako polovicu východiskovej úrovne, bol zaznamenaný pokles mzdovej kvóty.
- 4) *Dynamika ekonomiky*. Fáza hospodárskeho cyklu a momentálna dynamika ekonomiky sú faktormi krátkodobých zmien mzdovej kvóty. Mzdová kvóta sa pohybuje väčšinou anticyklicky (klesá pri expanzii ekonomiky a stúpa pri recesii), keďže mzdy sú zotrvačnejšie a stabilnejšie ako ostatné druhy príjmov (k tomu Schneider, 2011; ILO, 2010; ILO, 2013). Existuje súvislosť medzi dynamikou, akou sa mení pridaná hodnota a štruktúrou jej prírastku (Morvay a kol., 2014): s vyšším priemerným tempom rastu pridanej hodnoty (PH) sa spája vyšší podiel „ziskov“ a nižší podiel odmien zamestnancov na jej prírastku. Od určitej hranice tempa reálneho rastu PH (cca nad 3% ročne, v priemere v období 2000-2012) už neboli evidované prípady vyšších podielov miezd na prírastku pridanej hodnoty. Skupina tzv. dobiehajúcich ekonomík mala dlhodobo vysoké

vzájomne nezávislých príčin nízkej mzdovej kvóty, môžeme konštatovať, že v SR sa objavili súčasne všetky.

Pokles mzdovej kvóty môže byť prirodzeným sprievodným javom určitej fázy procesu dobiehania v krajinách strednej a východnej Európy. Potom možno predpokladať, že prekonanie tejto fázy (charakterizovanej veľmi vysokou vzácnosťou kapitálu v dôsledku dlhodobej podkapitalizovanosti, skokovitým nárastom otvorenosti ekonomík, rýchlou reštrukturalizáciou ekonomík a rýchlou technologickou premenou) povedie k ústupu tých faktorov, ktoré stláčajú mzdovú kvótu nadol.

V tejto súvislosti je zaujímavé, že vyššie naznačené tendencie vývoja príjmovej štruktúry sa plne prejavovali približne do roku 2012; následne prišlo k zmene, ktorá si vyžaduje interpretáciu. Odhalenie príčin zmeny môže byť nápomocné pri budúcej tvorbe politik. Zmenili sa vývojové tendencie v proporcií príjmov (zložiek pridanej hodnoty). Kompenzácie zamestnancov mali neobvykle veľký podiel na prírastku pridanej hodnoty. A tak bol vývoj v priebehu rokov 2013-2015 zásadne iný ako v minulosti.

Ako už bolo spomenuté, v minulosti bola pre slovenskú ekonomiku príznačná nízka (a klesajúca) mzdová kvóta². O to viac zaujme neobvyklý vývoj v rokoch 2013-2014 (potvrdený aj v prvom polroku 2015, čo je posledný dostupný údaj v čase prípravy tohto príspevku). Keďže skúmané neobvyklé javy vo vývoji štruktúry príjmov sa objavujú už 10 štvrtí rokov, nemožno už hovoriť o bežným krátkodobom výkyve. Nevenujeme sa tu všetkým problémom funkčnej štruktúry príjmov; prednostne sa venujeme mzdovej kvóte, ktorá je štandardným ukazovateľom štruktúry príjmov a má pre naše účely dostatočnú vypovedaciu schopnosť.

---

tempo rastu PH pri nízkom podiele odmien zamestnancov na prírastku PH. Pravda, nie rast ekonomiky sám osebe je tým faktorom, ktorý mení proporcie príjmov. Sú to skôr technologické a štruktúrne zmeny (majúce svoj odraz v ekonomickom raste), ktorých sprievodným javom je zmena vzájomnej proporcie príjmov (determinant uvedený vyššie ad 1). V procese dobiehania úrovne najvyspelejších ekonomík sa odbúrava podkapitalizovanosť ekonomík SVE, zvyšuje sa kapitálové vybavenie práce. V tomto procese je dodatočný kapitál vzácnejší ako dodatočná práca. Preto aj v prírastku výstupu ekonomiky je prítomný štruktúrny posun v prospech odmeňovania podnikateľskej aktivity a kapitálu, v neprospech odmeňovania práce.

- 5) *Zmeny v podieloch odvetví na výstupe ekonomiky*. Existujú odvetvia, v ktorých je mzdová kvóta tradične vyššia alebo nižšia. Ak dochádza k nárastu podielu kapitálovo náročných sektorov na úkor pracovne náročných, prirodzene nastáva aj pokles mzdovej kvóty (k vplyvu reštrukturalizácie ekonomiky na funkčnú štruktúru príjmov pozri napr. Arpaia-Pérez -Pichelmann, 2009).
- 6) *Ústup „štátu blahobytu“*. Na tento faktor poukazuje Stockhammer (2013) a prichádza k záveru, že obmedzovanie štedrosti „štátu blahobytu“ býva spojené s poklesom mzdovej kvóty. Keďže je problematické merať štedrosť štátu jedným ukazovateľom, ako nedokonalú náhradnú premennú („proxy“) použil podiel verejnej spotreby na HDP. Zrejme nižšia miera sociálnych istôt, spojená s obmedzovaním „štátu blahobytu“ vedie k ťažšej vyjednávacej pozícii zamestnancov a k motivácii akceptovať aj nižšiu mzdovú hladinu. Slovenská ekonomika tu zaujíma krajnú polohu v súbore krajín OECD: má zaznamenaný najvýraznejší pokles kvóty verejnej spotreby. Tento pokles kvóty verejnej spotreby je spojený s poklesom mzdovej kvóty. Slovenská ekonomika tak nevybočuje z logiky vzťahu medzi štedrosťou štátu a mzdovou kvótou.
- 7) *Zmeny v charaktere zamestnanosti*. Špecifickým dodatočným faktorom znižujúcim mzdovú kvótu v SR bola reštrukturalizácia značnej časti zamestnanosti smerom od závislej práce (teda z pozície zamestnanca) k samozamestnávaniu (teda do pozície samostatne zárobkovo činné osoby). Tento jav bol popísaný v skorších prácach (Hvozdíková, 2012). Dochádzalo tým k substitúcii odmien zamestnancov zmiešaným príjmom samozamestnaných osôb.

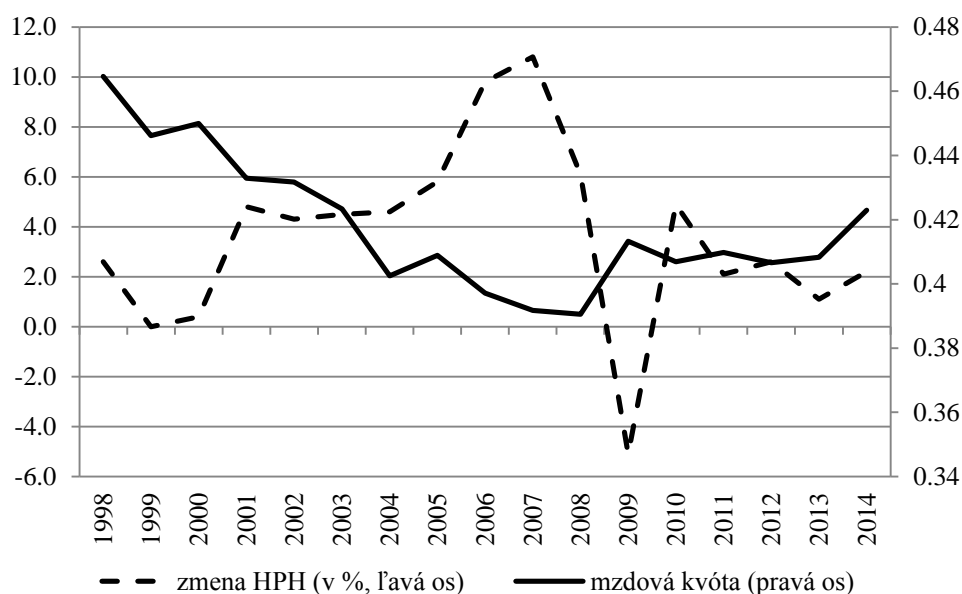
² Vyjadruje v akej miere sa výstup ekonomiky premieta do príjmov zamestnancov (k interpretácii mzdovej kvóty bližšie napr. ILO, 2010). Mzdovú kvótu tu budeme chápať ako podiel odmien zamestnancov na hrubej pridanej hodnote (obe kategórie v bežných cenách).

Doteraz pozorovaná tendencia sa mení. V čom?

V minulosti bol v slovenskej ekonomike popri dlhodobom miernom poklese prítomný aj literatúrou zdôvodnený anticyklický pohyb mzdovej kvóty, ale pri zotrúvaní na podstatne nižších hodnotách (v porovnaní s vyspelejšími ekonomikami³) v každej fáze ekonomického cyklu. V prípade SR pôsobí krátkodobý nárast mzdovej kvóty v recesii (prípád 2009) iba ako dočasné prerušenie tendencie dlhodobého poklesu (graf 1). Zjavne dlhodobé faktory spôsobujúce prevahu vzácnosti kapitálu nad vzácnosťou práce boli pri určovaní mzdovej kvóty príliš silné na to, aby ich mohol prekryť vplyv nejakého cyklického výkyvu.

G r a f 1

(Anti-)cyklickosť mzdovej kvóty v SR: vývoj mzdovej kvóty a zmeny hrubej pridanej hodnoty

Poznámka: Zmeny hrubej pridanej hodnoty - ide o medziročné zmeny počítané zo stálych cien.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

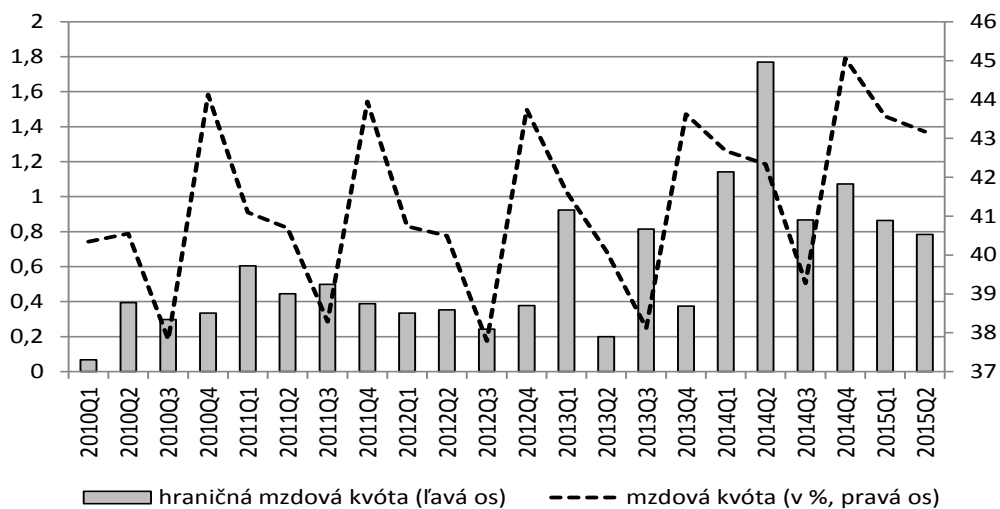
Keďže samotná mzdová kvóta je málo citlivý ukazovateľ, v ďalšom si pomôžeme citlivejšou, hraničnou mzdovou kvótou (pomer medziročného prírastku odmien zamestnancov k medziročnému prírastku pridanej hodnoty). Vo vývoji hraničnej mzdovej kvóty sa objavujú neobvyklé hodnoty od 1.štvrtroka 2013 (graf 2) a od 1. štvrtroka 2014 sa hodnoty hraničnej mzdovej kvóty už udržiavajú na mimoriadne vysokých hodnotách. V období 2001 až 2012 dosahoval prírastok odmien zamestnancov 25 % – 45 % z celkového prírastku hrubej pridanej hodnoty (berieme tu do úvahy iba roky, v ktorých hodnoty oboch veličín rástli). V rokoch 2013 a 2014 hraničná mzdová kvóta vzrástla tak, že v roku 2014 už presahovala 110 % prírastku hrubej pridanej hodnoty. Vývoj v rokoch 2013 a 2014 však mal rozdielny charakter:

³ Medzinárodné porovnania, o ktoré sa tu opierame, sú uvedené v Morvay a kol. (2014).

- V roku 2013 ide o mierny nárast hraničnej mzdovej kvóty pri veľmi slabom raste oboch veličín vstupujúcich do tohto pomeru (slabý rast odmien zamestnancov pri slabom raste pridanej hodnoty). Zvýšenie hraničnej mzdovej kvóty v porovnaní s predchádzajúcim rokom by tak mohlo byť v súlade s predpokladom anticyklického správania mzdovej kvóty – pri spomalenom raste pridanej hodnoty hraničná mzdová kvóta stúpila (graf 3).
- V roku 2014 ide o podstatné zvýšenie hraničnej mzdovej kvóty, a to pri posilnenom raste odmien zamestnancov aj pridanej hodnoty. Takýto vývoj sa vymyká predpokladu anticyklického správania mzdovej kvóty a vymyká sa aj obrazu v akejkoľvek fáze doterajšieho vývoja slovenskej ekonomiky.

G r a f 2

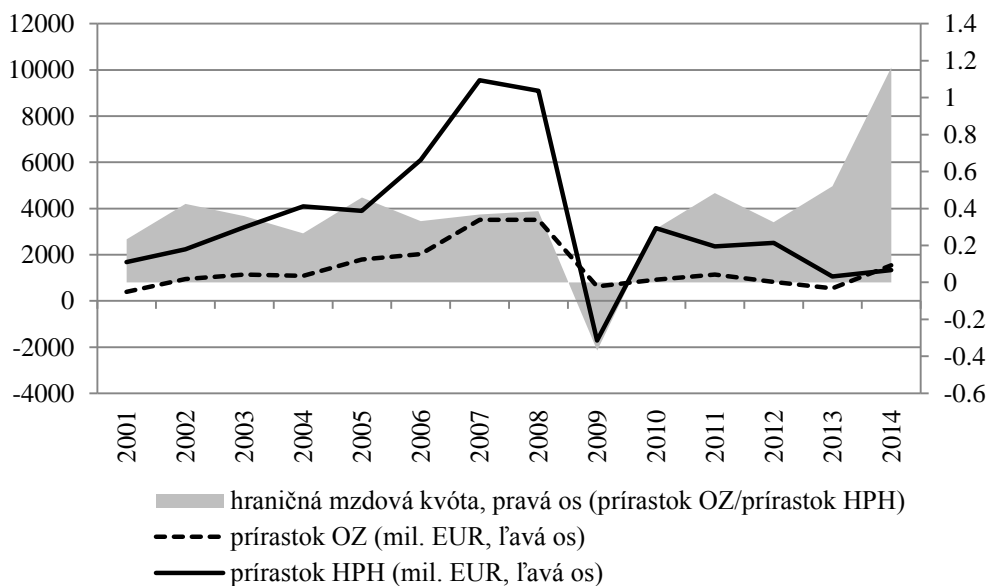
Hraničná mzdová kvóta po štvrt'rokoch: od začiatku roka 2013 sa objavujú neobvyklé hodnoty

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

G r a f 3

Hraničná mzdová kvóta a jej komponenty

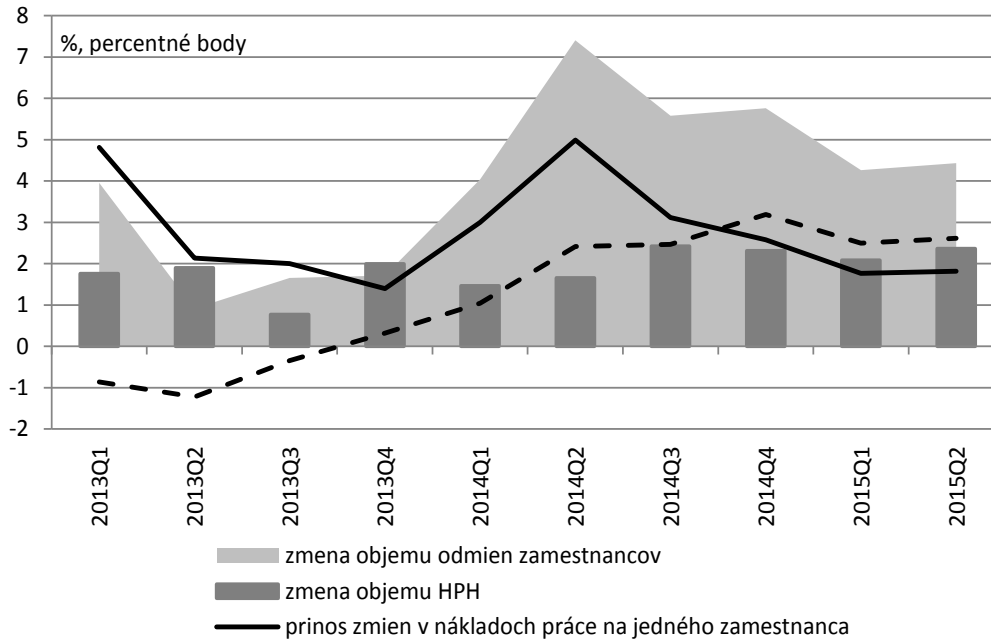
Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Prírastky objemu odmien zamestnancov môžu byť (technicky vzaté) vyvolané alebo prírastkom počtu zamestnancov alebo nárastom nákladov práce (na jedného zamestnanca). V priebehu rokov 2013–2015 sa menila relatívna váha týchto dvoch faktorov pri vysvetlení zmien v objeme odmien zamestnancov: vzrastal význam rastu počtu zamestnancov a kolísal význam rastu nákladov práce na jedného zamestnanca (graf 4).

G r a f 4

Prínos zmien v nákladoch práce a zmien zamestnanosti k zmenám objemu odmien zamestnancov (v percentných bodoch)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Čo takúto zmenu tendencie umožnilo?

Ak sme konštatovali, že vo funkčnej štruktúre príjmov v SR došlo k takému vývoju, aký v doterajšej histórii slovenskej ekonomiky nemá obdobu, namiesto je otázka ohľadom faktorov, ktoré takýto vývoj umožnili. A z povahy týchto faktorov sa dá odvodiť úvaha o tom, či môže byť takýto vývoj trvalejší. V predchádzajúcej časti bolo uvedené, že k priaznivému vývoju hraničnej mzdovej kvóty (a objemu odmien zamestnancov) prispel tak vývoj nákladov práce na zamestnanca, ako aj (a v rastúcej miere) aj nárast počtu zamestnancov. Pritom vieme, že rast nákladov práce nebol ťahaný expanziou sociálnych príspevkov (teda odvodovou záťažou). Takže za rastom hraničnej mzdovej kvóty je treba hľadať neobvykle priaznivé vplyvy z trhu práce. K dôležitým charakteristikám vývoja slovenskej ekonomiky (od konca 2013 a obzvlášť v roku 2014) patril priaznivý vývoj na trhu práce aj pri relatívne slabšom ekonomickom raste (Morvay a kol., 2015). Snažíme sa tak pomenovať javy, ktoré umožnili priaznivejší vývoj niektorých parametrov trhu práce (tých, ktoré majú vplyv na mzdový

kvótu), ako by bol očakávaný vzhľadom na celkový ekonomický vývoj. Takisto významné môžu byť javy, ktoré umožnili, že sa vývoj na trhu práce priaznivejšie premietol do mzdovej kvóty ako inokedy.

Iný rast dopytu... iná pracovná náročnosť rastu ekonomiky

Pre minulý vývoj slovenskej ekonomiky bolo typické, že rast zamestnanosti sa objavoval pri vysokom raste výstupu ekonomiky. Zamestnanosť slabo reagovala na ekonomický rast (Hudcovský, 2015). Väzba medzi ekonomickým rastom a zamestnanosťou sa však v poslednom období mení (Habrman, 2015). Dôležitým vysvetľujúcim faktorom tohto javu je zmena v povahe ekonomického rastu: ide o nárast role domáceho dopytu.

Po niekoľkých rokoch stagnácie až poklesu zložiek domáceho dopytu bol v roku 2014 domáci dopyt už ťahúňom ekonomického rastu. A naopak, vonkajší dopyt (vyjadrený exportom výrobkov a služieb), od ktorého závisel ekonomický rast v SR v uplynulom období, už nehral takú významnú rolu. Podiel prírastku domáceho dopytu na prírastku HDP bol v rokoch 2012 a 2013 záporný: rast HDP bol sprevádzaný poklesom domáceho dopytu.⁴ A v roku 2014 bola potom zmena veľmi výrazná: na jednotku HDP pripadalo 1,14 jednotiek prírastku domáceho dopytu. To znamená, že domáci dopyt bol výlučným ťahúňom rastu HDP (pri hodnotení HDP zo stránky jeho použitia).

Habrman (2015) alebo Reľovský (2013) predložili odhady náročnosti zložiek agregátneho dopytu (AD) na dovoz a na „domácu prácu“. Po istom zjednodušení z toho možno odvodiť náročnosť na zamestnanosť v domácej ekonomike (ako to používa Habrman, 2015). Hoci sa jedná o odhady, možno aspoň prijať, že zložky agregátneho dopytu majú výrazne odlišnú náročnosť na zamestnanosť v domácej ekonomike. Potom zmeny v štruktúre prírastku agregátneho dopytu majú vážny dopad na zmeny v zamestnanosti. A k takejto zmene v štruktúre prírastku AD skutočne došlo.

Z týchto odhadov vyplýva, že najnižšiu dovoznú náročnosť má konečná spotreba verejnej správy a konečná spotreba domácností, najvyššiu má export výrobkov a služieb. Prijímate tu zjednodušujúci predpoklad, že náročnosť na domácu zamestnanosť je blízka opaku dovoznej náročnosti. Z toho potom vyplýva, že ak spomalí rast exportu a zrýchli sa rast konečnej spotreby (domácností aj verejnej správy), zvýši sa dovozná náročnosť takéhoto rastu. A práve to je prípad obdobia 2013 – prvý polrok 2015.

⁴ V analýze Morvay a kol. (2014) sme poukazovali na „pokračovanie mizérie domáceho dopytu“ a konštatovali sme, že „V období po recesii (2010 – 2013) bol ekonomický rast v SR veľmi špecifický: bol sprevádzaný nepriaznivým vývojom domáceho dopytu (DD)... Pri kumulatívnom raste reálneho HDP o 10,5 % vzrástol domáci dopyt len o 1,2 %. Tým vzniká mimoriadne nepriaznivý pomer medzi dynamikou reálneho HDP a DD.... Pri dezagregácii domáceho dopytu na jednotlivé komponenty sa stáva dobre viditeľným mimoriadny pomer dynamiky konečnej spotreby domácností (KSD) k dynamike HDP.... Zo všetkých krajín zaradených do porovnania bol vzťah ekonomického rastu a rastu KSD najmenej priaznivý pre spotrebu práve v SR (rast ekonomiky bol spojený s poklesom spotreby domácností)“. (s. 13)

Značná rola odvetví so silnou ingerenciou štátu

Zameriame sa na zamestnanosť v odvetviach „verejná správa a obrana“, „vzdelávanie“ a „zdravotníctvo a sociálna pomoc“. Ide o odvetvia, v ktorých má štát výrazný vplyv na vývoj zamestnanosti (alebo ju priamo určuje tým, že štát je zamestnávateľom, alebo štát funguje ako regulátor a sektory fungujú primárne vďaka tokom verejných výdavkov). V roku 2014 bol podiel prírastku zamestnanosti v odvetviach silno ovplyvňovaných štátom na celkovej zamestnanosti v ekonomike mimoriadne veľký (v tabuľke 1).

T a b u ľ k a 1

Podiel odvetví s veľkou ingerenciou štátu na celkovom prírastku zamestnanosti

	2001	2003	2005	2006	2008	2014
Podiel odvetví „Verejná práva a obrana“, „Vzdelávanie“ a „Zdravotníctvo a soc. pomoc“ na prírastku celkovej zamestnanosti v hospodárstve (%)	11,4	46,5	2,8	17,4	9,3	75,4

Poznámky: Podľa metodiky výberového zisťovania pracovných síl.

Údaje sú uvedené len za roky, v ktorých bol zaznamenaný rast celkovej zamestnanosti v hospodárstve.

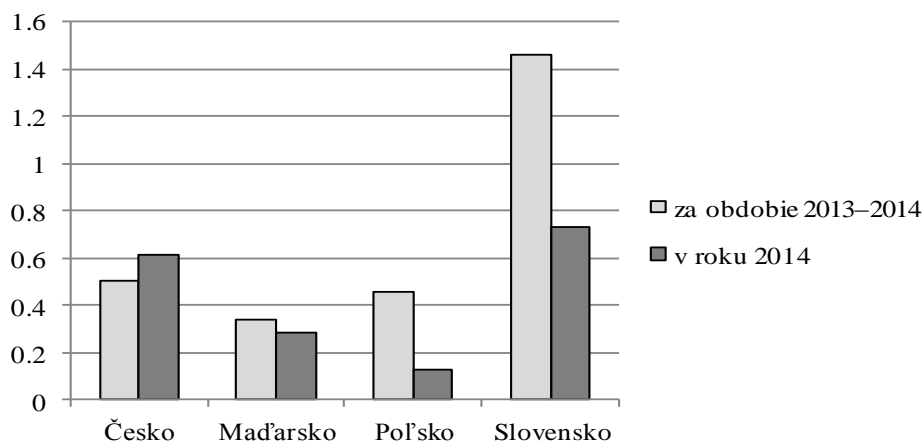
Údaj za rok 2011 bol vynechaný kvôli neporovnateľnosti (metodická zmena).

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

V predchádzajúcich prípadoch rastu celkovej zamestnanosti bol podiel menovaných štátom ovplyvňovaných odvetví podstatne nižší. Štát tak v období 2013–2014 výrazne napomohol tomu, aby sa vývoj zamestnanosti uberal neobvyklo priaznivo aj pri relatívne slabom raste ekonomiky. Tu možno predpokladať skôr krátkodobý charakter pôsobenia tohto faktora. Rast hraničnej mzdovej kvóty bol teda podporený aj politikou štátu. Výnimočná sila tejto štátnej podpory rastu zamestnanosti vynikne aj v medzinárodnom porovnaní: v ostatných krajinách V4 rola štátu pri podpore rastu zamestnanosti nebola taká výrazná (graf 5).

G r a f 5

Podiel štátom silno ovplyvňovaných odvetví na celkovom prírastku počtu pracujúcich v ekonomikách V4 (vo veku 15-74 rokov)

Poznámky: Podľa metodiky výberového zisťovania pracovných síl.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

„Nová“ zamestnanosť má inú štruktúru

Zaoberáme sa tu špecifickým vysvetľujúcim faktorom nízkej mzdovej kvóty typickým pre slovenskú ekonomiku- nahrádzaním závislej práce samozamestnávaním. V minulosti bol nárast celkovej zamestnanosti väčšinou sprevádzaný vysokým podielom samozamestnanosti na prírastku celkovej zamestnanosti (spodný riadok v tabuľke 2). Z hľadiska národných účtov takýto vývoj spôsoboval, že sa mzdy (príjmy zamestnancov) substituovali zmiešanými príjmami (príjmami fyzických osôb – podnikateľov). Pri raste zamestnanosti v závere sledovaného obdobia už počet samozamestnaných nerástol. A tak sa – výnimočne – celý rast zamestnanosti mohol premietnuť do rastu hraničnej mzdovej kvóty.

Po dlhom období nárastu podielu samozamestnaných na celkovej zamestnanosti došlo v posledných rokoch k útlmu expanzie samozamestnávania. Ďalšie podstatné zvyšovanie podielu samozamestnávania je už málo pravdepodobné a tak tento špecifický faktor nízkej mzdovej kvóty už stráca svoj vplyv (k týmto otázkam Hvozdíková, 2012; možnosť korekcie výpočtu mzdovej kvóty pri vysokom podiele samozamestnávania prináša ILO, 2010).

T a b u ľ k a 2

Podiel prírastku samozamestnaných na prírastku celkovej zamestnanosti v SR v rokoch, v ktorých rástla celková zamestnanosť

	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2014
A. Prírastok počtu zamestnancov v tis.	16,3	23,8	42,8	75,2	41,2	48,1	31,2
B. Prírastok počtu samozamestnaných v tis.	15,0	27,1	22,1	11,3	12,8	29,6	-0,1
Prírastok celkovej zamestnanosti v tis., A+B	31,8	54,0	65,7	88,1	55,3	72,9	31,5
Podiel prírastku samozamestnaných na prírastku celkovej zamestnanosti v % B/(A+B)	47,2	50,2	33,6	12,8	23,1	40,6	-0,3

Poznámky: Podľa metodiky výberového zisťovania pracovných síl.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Zmena v odvetvovej skladbe prírastku pridanej hodnoty

Ako už bolo spomenuté v prehľade literatúry, rast/pokles mzdovej kvóty je často výsledkom zmien v odvetvovej skladbe výstupu ekonomiky: tým, že rastie/klesá podiel odvetví s tradične vysokou/nízkou mzdovou kvótou, mení sa nevyhnutne aj mzdová kvóta na úrovni celého hospodárstva. Tento faktor sa taktiež ukázal ako relevantný: v rokoch 2013 a 2014 bol zaznamenaný veľmi vysoký podiel (na prírastku HDP) tých odvetví, ktoré už predtým mali vysokú mzdovú kvótu. Je to úplne iná štruktúra prírastku HDP, aká bola zaznamenávaná v minulosti: odvetvia s nízkou mzdovou kvótou mali v minulosti dominantný podiel na prírastkoch HDP (pozri napr. Haromová, 2014).

T a b u ľ k a 3

Podiel odvetví s relatívne vysokou/nízkou mzdovou kvótou na prírastku HDP

Odvetvie	Mzdová kvóta v odvetví v rokoch 2010-2012	Mzdová kvóta v odvetví v roku 2014	Podiel na prírastku HDP v rokoch 2013 a 2014	Podiel na prírastku HDP v roku 2014
Ekonomika spolu	40,8	42,3	100,0	100,0
Poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov	27,8	26,1	-1,2	-11,1
Priemyselná výroba	43,3	48,4	4,2	27,6
Priemysel okrem priemyselnej výroby (t.j. ťažba nerastov a sieťové priemyselné odvetvia)	25,6	33,2	-25,9	-5,1
Stavebníctvo	24,5	22,8	-9,3	-2,1
Veľko- a maloobchod, doprava, ubytovanie a stravovanie	45,3	44,5	50,9	42,7
Informácie a komunikácia	36,2	39,6	1,5	4,5
Finančné a poisťovacie činnosti	36,7	34,6	12,9	18,8
Činnosti s nehnuteľnosťami	7,0	5,4	9,9	7,4
Odborné, vedecké a technické činnosti, administratívne a podporné služby	45,4	49,1	10,1	-7,2
Verejná správa, obrana, vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálne služby	70,3	70,6	36,1	27,4
Umenie, zábava a rekreácia; ostatné služby	23,6	22,4	1,0	-3,0
<i>Podiel odvetví s nadpriemernou mzdovou kvótou na prírastku hrubej PH</i>			<i>101,2</i>	<i>90,5</i>
<i>Podiel odvetví s podpriemernou mzdovou kvótou na prírastku hrubej PH</i>			<i>-1,2</i>	<i>9,5</i>

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

2. K SÚVISLOSTIAM ŠTRUKTÚRNYCH ZMIEN A PRÍJMOV

Tak, ako pri predchádzajúcej problematike, aj tu vychádzame z našich starších zistení (publikovaných napr. v Morvay a kol., 2013). Venovali sme sa problematike formovania štruktúry príjmov pri rôznej technologickej úrovni a rôznej poznatkovej náročnosti.

Východiská

V skorších prácach sme vychádzali z členenia ekonomických aktivít na kategórie podľa technologickej úrovne a poznatkovej náročnosti. Preukázali sme napr., že:

- Posilňovanie pozície priemyslu s vyššími technológiami (vysoké a stredne vysoké technológie) má tendenciu zvyšovať podiel miezd na pridanej hodnote (zvyšuje tzv. mzdovú kvótu). Prínos rastu týchto odvetví k tvorbe zamestnanosti je však značne diferencovaný a neistý.
- Zvyšovanie váhy poznatkovo náročných služieb mierne zvyšuje mzdovú kvótu (podstatne viac ako poznatkovo nenáročných služieb ale nie tak významne ako priemysel s vyššími technológiami). V rámci tohto sektora sa nachádza subsektor „odvetví kultivácie človeka“, ktorého expanzia má potenciál výrazne dvíhať mzdovú kvótu aj zamestnanosť (hoci v SR zamestnanosť v tomto subsektore klesala, v eurozóne silno rástla).
- Nárast váhy poznatkovo nenáročných služieb by zrejme neprospieval výške mzdovej kvóty, zato však v tomto sektore je najmenšie riziko toho, že by bol nárast výstupu spojený s poklesom zamestnanosti.

Tieto závery pravdaže nemali byť nejakým oživovaním selektívneho prístupu k odvetviam alebo selektívnej (vertikálnej) hospodárskej politiky. Ale naznačujú, že medzi zmenami v odvetvovej skladbe ekonomiky a štruktúrnymi zmenami príjmov môžu existovať niektoré typické súvislosti.

Na tomto mieste chceme túto diskusiu posunúť ďalej: Opúšťame triedenie odvetví do spomenutých kategórií a nahrádzame ho objemom a štruktúrou fixných aktív (zvlášť si všímame váhu tzv. intelektuálnych aktív). Takisto tu opúšťame mzdovú kvótu a pristupujeme k meraniu odmien zamestnancov prepočítaných na jedného zamestnanca⁵ (to je priemerná odmena zamestnanca).

Zaostávanie SR v mzdovej úrovni je podstatne výraznejšie ako zaostávanie v kapitálovom vybavení

Používame tu klasifikáciu fixných aktív, ktorá umožňuje vybrať z celkovej hodnoty aktív tie aktíva, ktoré súvisia s intelektuálnym vlastníctvom (budeme ich tu nazývať „intelektuálne aktíva“). Patria sem výsledky výskumu a vývoja, databázy, softvér a podobné aktíva.

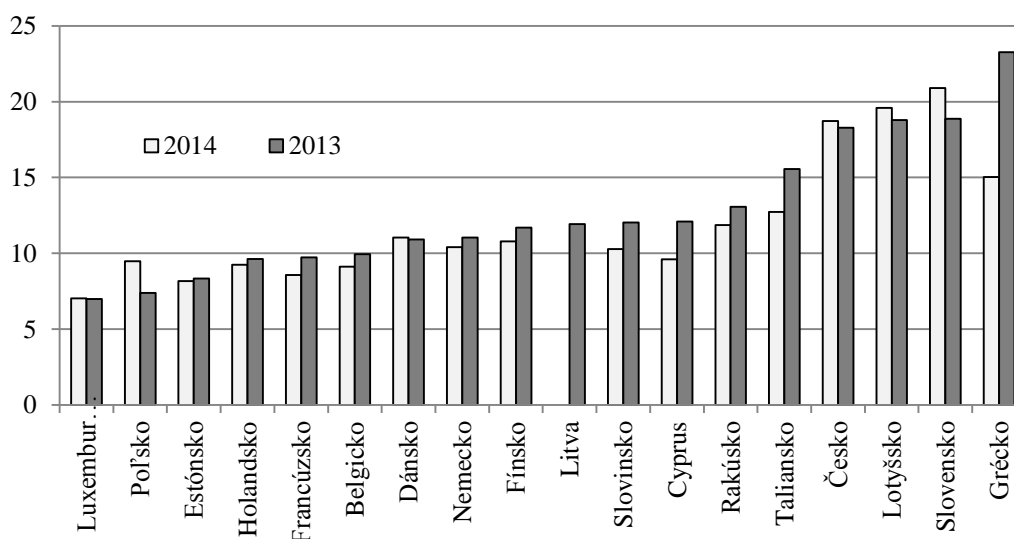
⁵ Vysoká mzdová kvóta totiž nie vždy znamená vysokú mzdovú hladinu. Vysoká mzdová kvóta môže vzniknúť (a skutočne je zaznamenaná) v odvetviach s nízkou mzdovou hladinou, keď sa vytvára veľmi málo iných zložiek pridanej hodnoty- málo prevádzkových prebytkov, zmiešaných príjmov či odpisov fixného kapitálu. Príkladom sú odvetvia ako vzdelávanie alebo zdravotníctvo.

V prvom kroku pracujeme s celkovou hodnotou fixných aktív. V grafe 6 sú znázornené pomery fixných aktív v pomere k odmenám zamestnancov. Zisťujeme tak, koľko aktív sa viaže na jednotku vytvorených „miezd“. V prípade SR badáme extrémne vysokú hodnotu tohto pomeru - na vytvorenie jednotky miezd je potrebný mimoriadne veľký objem aktív. Schopnosť aktív generovať mzdy je tak v SR veľmi nízka. Je pozoruhodné, že pozícia bývalých transformujúcich sa krajín v tomto ukazovateli je značne rôznorodá. Lepší obraz dostávame, ak tieto výsledky z grafu 6 spojíme s údajmi o miere zaostávania bývalých tranzitívnych ekonomík vo vybavenosti aktívami a úrovni odmeňovania zamestnancov (tabuľka 4). Potom môžeme skonštatovať, že:

- V SR bola relatívne vysoká hodnota vybavenosti práce aktívami (v roku 2013 to bolo približne 48 % úrovne skupiny krajín TOP 3, ktorá má túto vybavenosť najvyššiu v EÚ). V SR bol v roku 2013 zaznamenaný najvyšší objem fixných aktív na pracujúceho (v minulosti to tak nebolo).
- Vo väčšine bývalých tranzitívnych ekonomík bola vybavenosť práce aktívami podstatne nižšia ako v SR (a Česku), pritom priemerná odmena zamestnanca je iba nevýrazne nižšia (prípady Poľska, Litvy, Lotyšska, Estónska). Potom je zrejmé, že schopnosť jednotky aktív generovať mzdy je v SR nižšia.
- Konvergencia v úrovni fixných aktív na pracujúceho bola najrýchlejšia práve v prípade Slovenska: o 13,3 percentných bodov v období 2004–2013. Je teda zjavné, že v SR veľmi výrazne vzrastala kapitálová náročnosť ekonomiky.
- Zaostávanie SR v úrovni odmeňovania zamestnancov je výraznejšie ako zaostávanie vo vybavenosti kapitálom (aktívami).

G r a f 6

Pomer hodnoty fixných aktív k hodnote odmien zamestnancov

Poznámka: Hodnota fixných aktív v bežných reprodukčných cenách, odmeny zamestnancov v bežných cenách. Počet pracovníkov podľa metodiky národného účtovníctva.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

T a b u ľ k a 3

Vyjadrenie relatívnej pozície bývalých transformujúcich sa ekonomík voči skupine vyspelých ekonomík v hodnote fixných aktív a odmien zamestnancov

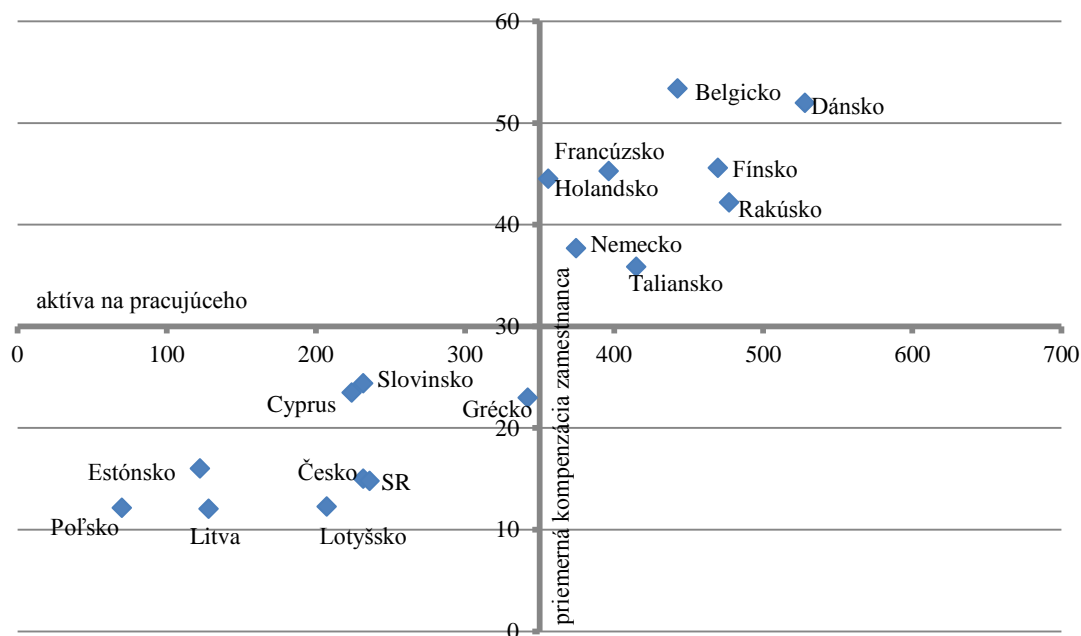
		2004	2008	2013
Priemer 3 vyspelých (TOP3)	Aktíva na pracujúceho (tis. eur)	367,4	428,2	491,7
	Priemerná odmena zamestnanca (tis. eur)	36,7	41,9	46,6
Česko	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	40,2	52,3	47,1
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3	25,6	34,8	32,2
Estónsko	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	15,9	23,0	24,9
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3	21,6	33,2	34,3
Lotyšsko	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	23,5	42,0	42,2
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3	14,5	29,0	26,3
Litva	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	18,8	24,8	26,1
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3		27,2	25,8
Poľsko	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	14,2	16,6	14,2
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3	20,5	27,5	26,1
Slovinsko	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	41,5	44,5	47,2
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3	48,9	54,3	52,4
Slovensko	Aktíva na pracujúceho- pomer k TOP3	34,7	43,9	48,0
	Priemerná odmena zam.- pomer k TOP3	19,1	29,3	31,8

Poznámky: TOP 3 - skupina troch vyspelých ekonomík EÚ, v ktorých boli zaznamenané najvyššie hodnoty fixného kapitálu v prepočte na pracujúceho (Ide o Fínsko, Rakúsko a Dánsko). Pravda, údaje o stave fixného kapitálu neboli k dispozícii za všetky krajiny EÚ; vyberáme tak TOP 3 z obmedzeného súboru krajín EÚ.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

G r a f 7

Kombinácie fixných aktív na pracujúceho a priemernej kompenzácie zamestnancov

Poznámky:

Na horizontál. osi: hodnota fixných aktív v bežných reprodukčných cenách v prepočte na pracujúceho, v tis. eur.

Na vertikálnej osi: odmeny (kompenzácie) zamestnancov prepočítané na jedného zamestnanca, v tis. eur za rok.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Pri kombinovaní výšky aktív na pracujúceho a priemernej kompenzácie (odmeny) zamestnanca je zjavné, že s vyššou hodnotou aktív na pracujúceho sa obyčajne spája aj vyššia

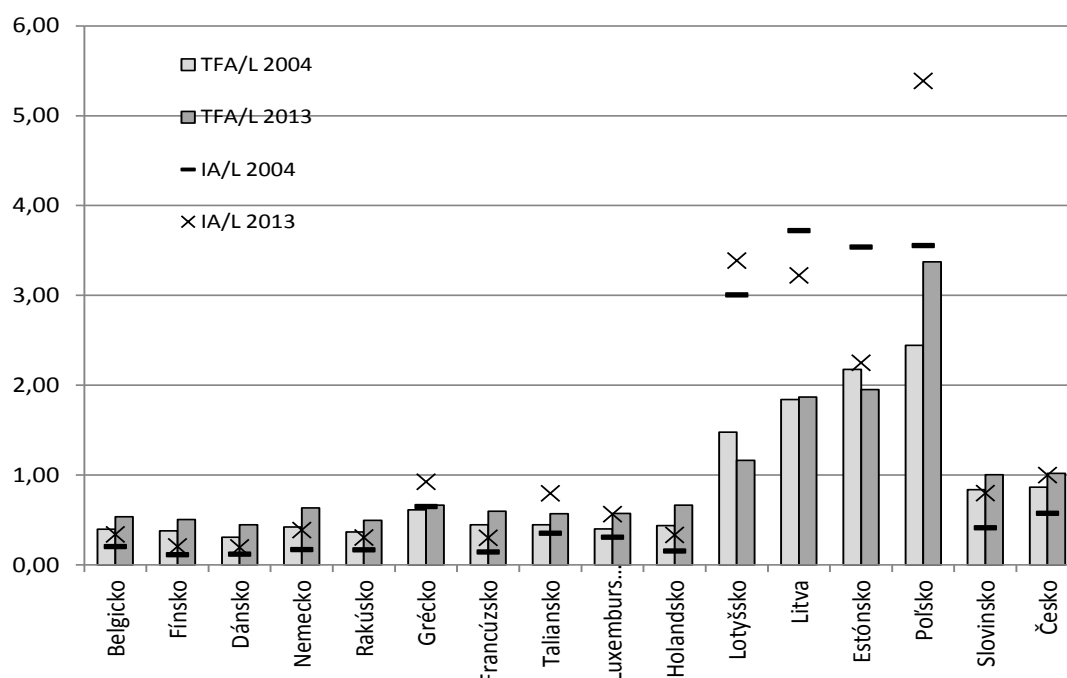

úroveň odmeňovania. V grafe 7 sú prázdne dva kvadranty: nevyskytuje sa kombinácia nízkeho objemu fixných aktív na pracujúceho a vysokých priemerných kompenzácií zamestnancov (kvadrant vľavo hore) a nevyskytuje sa ani kombinácia vysokého objemu fixných aktív na pracujúceho a nízkych priemerných kompenzácií.

V ďalšom z celkových fixných aktív vyberieme zložku tzv. intelektuálnych aktív. Možno očakávať rast ich váhy vzhľadom na všeobecne preferovanú sofistikáciu výroby a deklarovanú snahu využívať intelektuálne bohatstvo ako faktor konkurencieschopnosti. Slovenská ekonomika podstatne viac zaostáva za najvyspelejšími vo vybavení pracovníka intelektuálnymi aktívami ako vo vybavení celkovými aktívami. Pri porovnaní s bývalými tranzitívnymi ekonomikami je však pozícia SR relatívne priaznivá (graf 8).

G r a f 8

Relatívna pozícia Slovenska voči vybraným krajinám EÚ vo vybavenosti práce celkovými aktívami a intelektuálnymi aktívami

Poznámka: Pri každej krajine ide o hodnotu SR voči príslušnej krajine.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

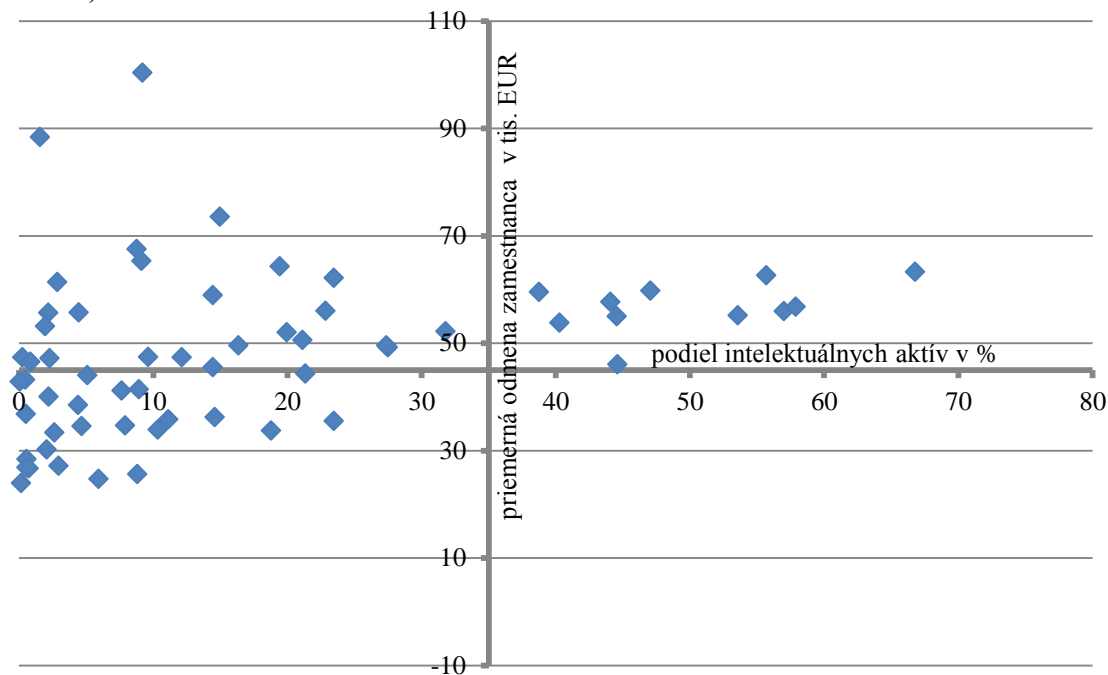
Viac intelektuálnej náročnosti = vyššie mzdy?

Kladíme si otázku, či vyšší podiel intelektuálnych aktív na celkových aktívach (a s tým spojený viac intelektuálne náročný charakter činnosti) býva skutočne spojený s vyššou úrovňou odmeňovania zamestnancov. Vo vybraných ekonomikách kombinujeme podiel intelektuálnych aktív s priemernou odmenou zamestnancov, príklady sú zobrazené v grafe 9. Každý bod v grafoch 9A až 9D udáva pozíciu niektorého odvetvia (pri členení na 64 odvetví). Jeden z kvadrantov zostáva s minimálnym výskytom pozorovaní: je to kvadrant kombinujúci vysoký podiel intelektuálnych aktív s nízkou priemernou odmenou zamestnancov.

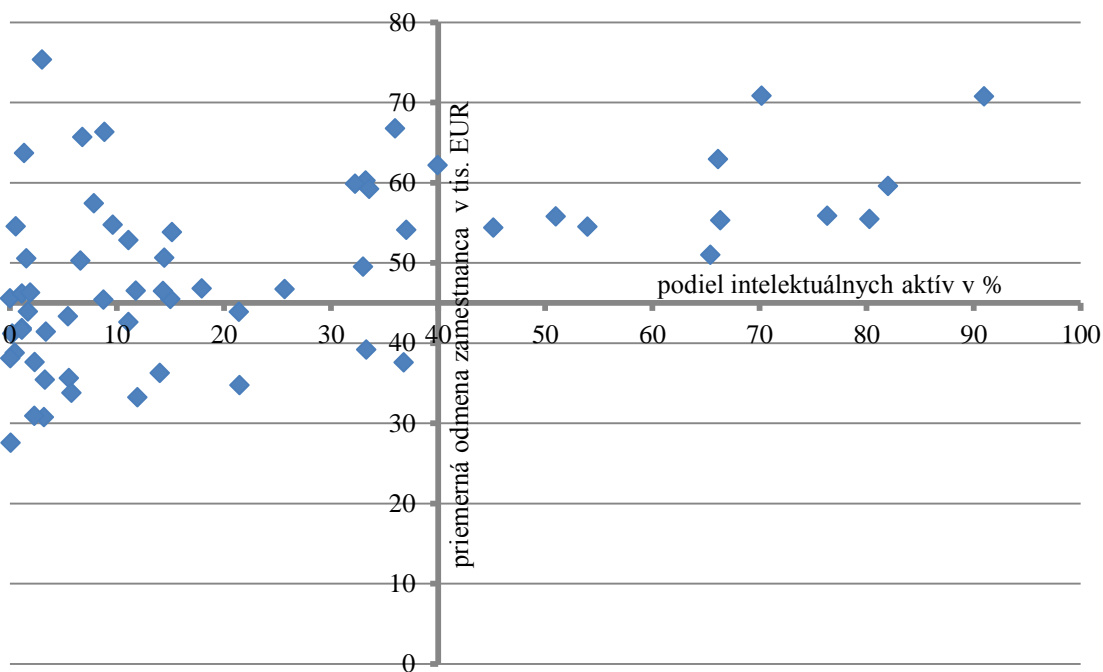
Graf 9

Kombinácia podielu intelektuálnych aktív a priemernej odmeny zamestnancov v odvetviach

A. Rakúsko, 2013

B. Fínsko, 2013

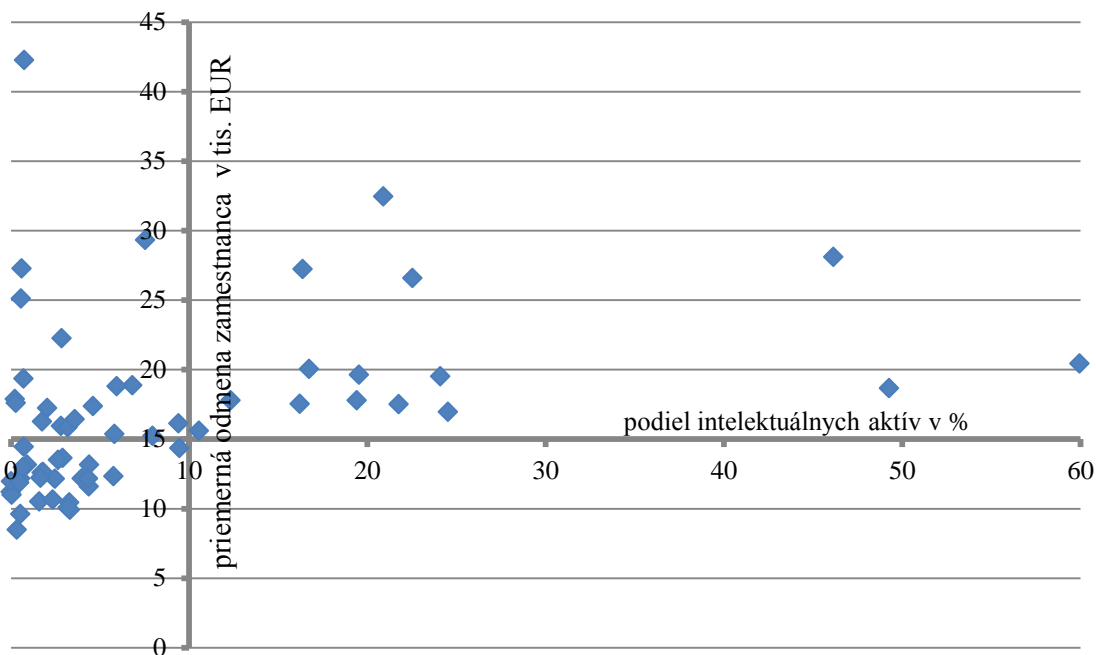
Poznámky:

Priemerná odmena zamestnancov= odmeny zamestnancov v bežných cenách prepočítané na jedného zamestnanca v príslušnom odvetví.

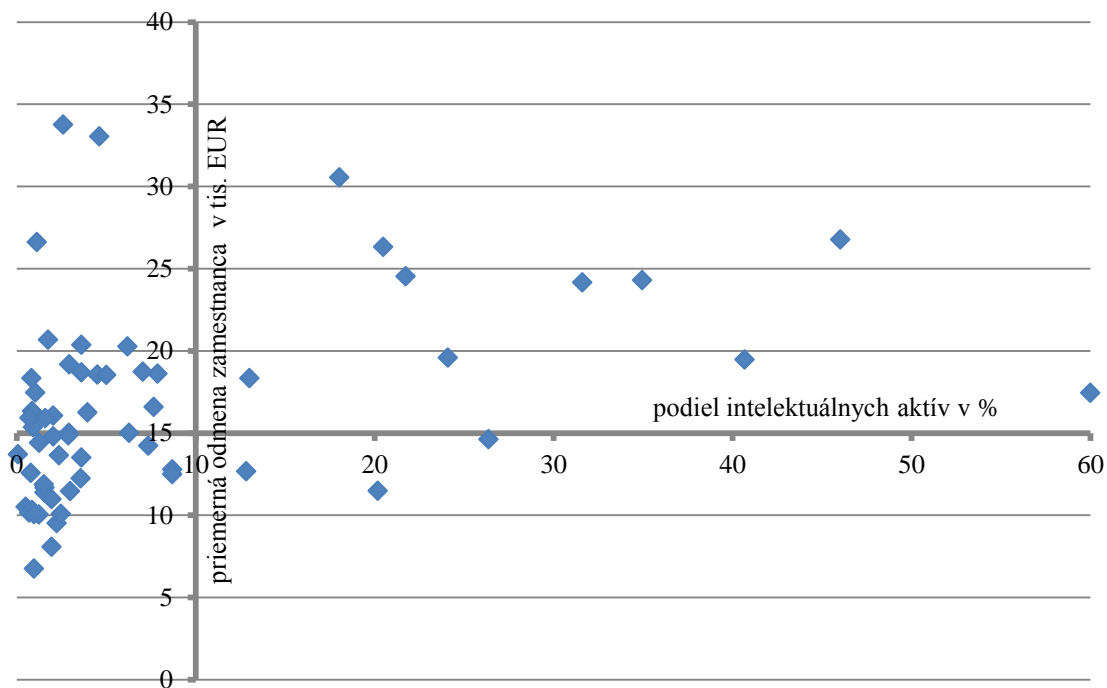
Podiel intelektuálnych aktív= hodnota intelektuálnych aktív v pomere k celkovým aktívam, počítané z hodnôt v bežných reprodukčných cenách.

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurotat-u.

C. Česko, 2013

D. Slovensko, 2013

Poznámky:

priemerná odmena zamestnancov= odmeny zamestnancov v bežných cenách prepočítané na jedného zamestnanca v príslušnom odvetví

podiel intelektuálnych aktív= hodnota intelektuálnych aktív v pomere k celkovým aktívam, počítané z hodnôt v bežných reprodukčných cenách

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurotat-u.

Pre všetky 4 uvedené prípady je spoločné, že:

- Pri relatívne nízkych podieloch intelektuálnych aktív na celkových fixných aktívach je približne vyrovnaný výskyt ekonomických činností (odvetví) s nízkym aj vysokým odmeňovaním zamestnancov - pozri ľavé strany grafov.
- Ale od určitej úrovne podielu intelektuálnych aktív sa už vyskytuje iba vysoká úroveň odmeňovania.

Nie je pravda, že by vysoké odmeňovanie bolo prítomné iba v prípadoch vysokého podielu intelektuálnych aktív. Ale je pravda, že vysoké úrovne podielu intelektuálnych aktív sú spojené s vysokou úrovňou odmeňovania zamestnancov.

ZÁVER

Za skutočnosťou, že dlhodobo pozorované tendencie vo vývoji funkčnej štruktúry príjmov v SR sa v poslednom období zmenili, možno identifikovať celý rad faktorov, ktoré sa navzájom prelínajú. Tieto faktory celkom prirodzene súvisia s vývojom na trhu práce: keďže zamestnanosť reagovala na celkový ekonomický vývoj inak ako doposiaľ (podstatne priaznivejšie), došlo k výraznému nárastu váhy odmien zamestnancov v celkovej štruktúre príjmov. Tento jav (celkom odlišný od doterajšieho vývoja) bol umožnený:

- zmenou štruktúry prírastku agregátneho dopytu (na prírastku AD narástla váha zložiek s vyššou náročnosťou na domácu zamestnanosť);
- zmenou štruktúry novovzniknutých zamestnaní (prírastok počtu zamestnancov pri stagnácii počtu samozamestnaných);
- nárastom podielu odvetví, v ktorých bola mzdová kvóta už aj predtým vysoká;
- expanziou zamestnanosti v odvetviach, v ktorých je silná ingerencia štátu.

Súbeh týchto faktorov spôsobil, že sa funkčná štruktúra príjmov vyvíjala takým spôsobom, aký ešte v slovenskej ekonomike predtým nebol zaznamenaný. Časť z uvedených faktorov, ktoré takýto vývoj umožnili, má predpokladaný krátkodobý charakter (napr. politika rastu zamestnanosti v štátom ovplyvňovaných odvetviach), pri časti však môžeme predpokladať dlhodobejšie pôsobenie (koniec expanzie samozamestnávania, štruktúrna zmena v prírastkoch AD). Vzhľadom na to, že sa posun v príjmovej štruktúre čiastočne opiera o krátkodobé javy ako aj vzhľadom na to, že k štruktúrnej zmene dochádza pri nízkych dynamikách príjmových kategórií, hodnotíme zatiaľ túto štruktúrnu zmenu ako krehkú. Má však svoj prínos minimálne v tom, že umožnila empirické preskúmanie možnosti ovplyvňovať funkčnú štruktúru príjmov a preskúmať jej väzby na ďalšie štruktúrne zmeny v ekonomike SR.

Pravda, dalo by sa namietat', že tu môže pôsobiť aj rad faktorov súvisiacich s technológiami, produktivitou či zmenami v charaktere výroby – tie si žiadajú ďalšie preskúmanie.

Možno však predpokladať, že slovenská ekonomika už prešla dnom svojej mzdovej kvóty a tendencia dlhodobo nízkej a ďalej klesajúcej mzdovej kvóty je už prekonaná. To je potrebné zohľadniť pri tvorbe prognóz – aj spolu s poznatkom, že môže byť dosahovaný relatívne priaznivejší vývoj na trhu práce aj pri takej dynamike ekonomiky, pri akej to v minulosti nebolo možné.

Možno potvrdiť, že s vyššou vybavenosťou pracovníkov fixnými aktívami sa spája vyššia priemerná odmena zamestnanca. Pravda, existuje tu značná variabilita. Dôležité je, že sa preukazuje relatívne vyššia priemerná odmena zamestnancov pri intelektuálne náročnejších činnostiach. Tento vzťah však nie je jednoduchý: Relatívne vyššia úroveň odmeňovania si nevyžaduje nevyhnutne vysokú intelektuálnu náročnosť činnosti odvetvia (meranú ako podiel intelektuálnych aktív na celkových fixných aktívach). Ale tam, kde bola intelektuálna náročnosť vysoká, bola vysoká aj úroveň odmeňovania zamestnancov. Preto podpora rozširovania činností podnikov na intelektuálne náročnejšie fázy produkčného reťazca je jednou z možností zvyšovania úrovne odmeňovania.

LITERATÚRA

- ARPAIA, A. – PÉREZ, E. – PICHELMANN, K. (2009): Understanding Labour Income. Share Dynamics in Europe. In: European Economy. Economic Papers 379, May 2009, European Commission. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15147_en.pdf.
- DUJAVA, D. (2010): Neoclassical and Keynesian View on a Growth of Economy of SR. (Neoklasický a keynesovský pohľad na rast ekonomiky SR). Economic Analysis & Policy Group, Working Paper Series, WP No. 1, Department of Economic Policy, Faculty of National Economy, University of Economics in Bratislava, ISSN 973-123-876-20. Dostupné na internete: http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/209_dujava_wp001.pdf.
- GUSCINA, A. (2007): Effects of Globalization on Labor's Share in National Income," IMF. Working Papers 06/294, International Monetary Fund January 2007.
- HABRMAN, M. (2015): Silný rast zamestnanosti bude pokračovať. Pohľad na determinanty rastu zamestnanosti. Inštitút finančnej politiky, komentár 2015/11. Dostupné na: <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=10157>.
- HAROMOVÁ, M. (2014): Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike a ich dopad na vývoj príjmov. Diplomová práca, Národohospodárska fakulta EUBA.
- HUDCOVSKÝ, M. (2015): Vázby makroekonomickej výkonnosti a zamestnanosti. Dizertačná práca. Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave.
- HVOZDÍKOVÁ, V. (2012): Vývoj vybraných charakteristík zamestnanosti – Slovensko v európskom kontexte. Working Papers, No. 44. Ekonomický ústav SAV, Bratislava.
- ILO (2010): Global Wage Report 2010/2011. Wage Policies in Times of Crisis. International Labour Organization, Geneva. Dostupné na: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_145265.pdf
- ILO (2013): Global Wage Report 2012/2013. Wages and Equitable Growth. International Labour Organization, Geneva. ISBN 978-92-2-126237-4.
- MARTERBAUER, M. – WALTERSKIRCHEN, E. (2003): Bestimmungsgründe der Lohnquote und der realen Lohnstückkosten. WIFO Monatsberichte 2/2003.
- MORVAY, K. (2013): Osobitosti vývoja štruktúry príjmov v slovenskej ekonomike. Ekonomický časopis, ročník 61, č.4/ 2013, ISSN 0013-3035.
- MORVAY, K. (2014): K príčinám osobitostí vo funkčnej štruktúre príjmov v slovenskej ekonomike. Ekonomický ústav SAV, Bratislava. Working Papers.
- MORVAY, K. a kol. (2015): Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2014 a výhľad do roku 2016. Ekonomický ústav SAV, Bratislava. ISBN 978-80-7144-242-4
- RELOVSKÝ, B. (2013): Naozaj je náš rast takmer 100% závislý od zahraničia? Vysoká dovozná náročnosť exportu SR znižuje mieru závislosti HDP od exportných trhov. Analytický komentár ÚMS NBS, marec 2013.
- SCHNEIDER, D. (2011): The Labour Share: A Review of Theory and Evidence. Humboldt-Universität zu Berlin, SFB 649 Discussion Paper 2011-069. Dostupné na internete: <http://sfb649.wiwi.hu-berlin.de/papers/pdf/SFB649DP2011-069.pdf>

STOCKHAMMER, E. (2013): Why have wage shares fallen? A panel analysis of the determinants of functional income distribution. International Labour Office, Geneva. Dostupné na internete: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_202352.pdf